

УДК 338.43

О. В. Гривківська,
к. е. н., доцент, Європейський університет

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті проаналізовано сутнісно-змістову характеристику поняття "фінансова безпека" та проаналізовано вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на її формування.

Ключові слова: фінансова безпека, загрози, небезпеки, фактори.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблема формування стану фінансової безпеки сільського господарства перебуває у площині наукового дослідження сучасних проблем процесу залучення капіталу галузю для розвитку та перебуває у просторі підвищеної уваги вітчизняних і зарубіжних науковців.

Формування фінансової безпеки відбувається під безпосереднім впливом чинників на неї в межах сформованої стратегії фінансової безпеки. Загальна стратегія фінансової безпеки передбачає сукупність стратегії запобігання загрозам, зорієнтована на завчасне виявлення та усунення можливих потенційних загроз, стратегії уникнення загроз та стратегії усунення загроз.

Загальновідомим є те, що загрозою вважають сукупність умов, процесів, чинників, які перешкоджають реалізації економічних інтересів суб'єктів господарської діяльності чи створюють небезпеку для них. Сутність загрози фінансової безпеки підприємства може бути визначена як збиток, який визначає ступінь зниження фінансового потенціалу за визначений проміжок часу. Розуміння сутнісних характеристик загроз й убезпечення виникнення таких загроз потребують відповідного групування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження сутнісно-змістової характеристики поняття "фінансова безпека", особливості формування у сільському господарстві, питання її практичного визначення з урахуванням реальних та потенційних загроз та небезпек, форми і методи державного регулювання широко висвітлені у працях вчених-економістів. Серед науковців, які займались дослідженням цих питань, — О. Баранівський, А. Діброва, І. Кириленко, О. Ладик, В. Лебедева, М. Мікуліна, Н. Потриваєва, О. Пластун, В. Прохорова, О. Тимошенко, С. Тітова. Разом з тим, на даний час назріла необхідність узагальнення чинників формування фінансової безпеки сільського господарства.

Мета дослідження полягає в узагальненні понятійно-категорійного апарату фінансової безпеки та чинників, що її зумовлюють.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Концепція національної безпеки України, яка, за визначенням В.М. Геєця, включає рівноцінних сім сфер (політичну, економічну, соціальну, воєнну, екологічну, науково-технологічну та інформаційну), визначає економічну безпеку, складовою якої є фінансова безпека як "...спроможність національної економіки за-

Таблиця 1. Сутнісно-змістова характеристика поняття "фінансова безпека"

Визначення	Джерело
«...стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз у фінансовій сфері»	Е.Дмитренко [3, с.54]
захищеність суб'єкта підприємницької діяльності від різного роду загроз (внутрішніх і зовнішніх)	О.М.Підйомний, Н.О.Микитюк, І.П.Вознюк [4, с.2]
позиції кількісних та якісних показників його фінансового стану, який би забезпечував захищеність пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від можливих реальних та потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і є передумовою фінансової підтримки його стійкого зростання у поточному періоді та довгостроковій перспективі	І.А.Бланк [5, с. 24]
«кількісно та якісно детермінований рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру»	Л.С.Мартюшева, Т.Е.Петровська, Н.І.Трихліб [6, с.238].
процес запобігання збиткам від негативних дій, що можуть мати місце у процесі фінансово-господарської діяльності, шляхом оцінки реальних і потенційних внутрішніх і зовнішніх небезпек і загроз	Ю.Б.Кракос, Р.О.Разгон [7, с.95].
фінансовий стан суб'єкта, що «характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх збурень»	Мельник К.М. [8, с.172].
«... захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; певний рівень незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання»	С.І.Юрій, В.М.Федосов [9]

безпечити свій вільний, незалежний розвиток і утримати стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни за всіляких несприятливих умов і варіантів розвитку подій, та здатність Української держави до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз" [1, с. 4]. Фінансова безпека, яка охоплює "...фінансову безпеку окремого громадянина, домашніх господарств, населення в цілому, підприємців, підприємств, організацій, установ та їх асоціацій, галузей господарського комплексу, регіонів, окремих секторів економіки, держави.. та різноманітних міждержавних утворень, світового співтовариства в цілому; складових фінансового ринку,.. а також окремих фінансових інструментів; учасників фінансового ринку; розрахункових систем; секторів економіки (державного та недержавного) [2, с. 29—30], розглядається науковцями на різних рівнях (макро-, мезо- мікро-рівні), з позиції захищеності об'єкта безпеки від внутрішніх і зовнішніх загроз у фінансовій сфері (табл. 1).

Необхідно зазначити, що найважливішим є поділ загроз на внутрішні та зовнішні, оскільки такий поділ дає можливість виявити джерело (місце) утворення загрози, суб'єкта, який її спричиняє, розвиток у просторі, природу її виникнення (об'єктивні, суб'єктивні), можливість

впливу на неї, рівень керованості.

У контексті класифікаційних ознак загроз фінансовій безпеці підприємства доцільно, на нашу думку, виділити зовнішні й внутрішні загрози, які за своїм змістом відображають джерело формування загрози — з боку зовнішнього для підприємства середовища, й за рахунок власних прорахунків (табл. 2).

Поділ загроз на внутрішні та зовнішні дає можливість виявити джерело (місце) утворення загрози, суб'єкта, який її спричиняє, розвиток у просторі, природу її виникнення (об'єктивні, суб'єктивні), можливість впливу на неї, рівень керованості.

Якщо внутрішні загрози прямо залежать від фінансової стратегії і тактики підприємства, кваліфікації робітників та галузевої спеціалізації і, отже, можуть бути виявлені і виправлені, то зовнішні загрози, що відображають фінансово-економічну ситуацію в країні, в деякій своїй частині не можуть бути вчасно виявлені, і, як наслідок, локалізовані. Задля забезпечення фінансової безпеки підприємства доцільно створювати систему моніторингу загрозам і запобігати впливу таких ризиків методом страхування, резервування засобів, диверсифікації та лімітування.

Темпи інфляції, рівень зайнятості, міжнародний платіжний баланс, стабільність національної валюти повинні постійно оцінюватися під час аналізу зовнішнього середовища. Одним із впливових специфічних для аграрного сектора економічних факторів є світові тенденції зростання цін та попиту на продукти харчування. Крім впливу на це явище інфляційних процесів, мають місце і наступні причини. Перша — глобальне потепління. За оцінками науковців, збільшення температури на один градус дорівнюватиме зниженню врожайності у світі на 5—7%. Експерти прогнозують упродовж наступних десяти років подвоєння цін на зерно. Друга причина — все більше продуктів згодуюється худобі. Незважаючи на зростання виробництва продовольства, все менша його кількість використовується для споживання

людьми. Через різке зростання доходів населення азійських країн люди активно почали використовувати ті групи продуктів харчування, які раніше не були доступні, зокрема м'ясо. Збільшення споживання м'яса означає зростання обсягів кормів. Третя причина. Світові тенденції підвищення цін на нафту призвели до пошуку його альтернатив. Значна частина фуражного зерна йде на виробництво біопалива [10, с. 24].

Важливим економічним фактором зовнішнього середовища є баланс руху сільськогосподарської продукції, який в Україні не складається і державою не контролюється. Виробництво та експорт, у більшості випадків, відбувається стихійно. Єдине — обмеження урядом експорту зерна, що отримало неоднозначну оцінку. За введення і збереження квот виступають фахівці тваринницької, хлібопекарської та спиртової галузей: заборона експорту зерна призведе до збільшення його пропозиції на внутрішньому ринку і, як наслідок, зниження цін на сировини.

Відсутність балансу сільськогосподарської продукції, нерегульованість її надходження в масштабах країни призвели до перевиробництва окремих її видів. Так, перевиробництво цукру, що мало місце у 2006 році при посівах цукрового буряку на площі 788 тис. га, встановлення індикативної ціни на рівні 170 грн./тонну буряку за витрат на нього не нижче 200 грн./тонну, завдало нищівного удару по цукровій і буряковій галузях. У результаті у 2007 році посіви культури скоротили всі регіони України. Загальне зменшення склало 204 тис. га, або 25,9% [11].

Неприйнятність практики складання балансу виробництва сільськогосподарської продукції, нерегульованість цих процесів, що негативним чином впливають на сталість розвитку аграрного сектора, є наслідком відсутності державної регуляторної цінової політики. Практика розвинених країн світу та вітчизняний досвід переконують, що ринкова економіка не може забезпечити таке саморегулювання цін на аграрному ринку, яке створювало б умови для сталого розвитку сільського господарства. З метою усунення провалів ринку об'єктивно необхідним виявляється втру-

Таблиця 2. Сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників фінансової безпеки галузі*

Зовнішні чинники	Внутрішні чинники
стійкість національної валюти; рівень інфляції в країні; баланс руху сільськогосподарської продукції; державне регулювання, в т.ч. доцільність та рівень державної фінансової підтримки; законодавча база; політика ціноутворення; рівень податкового навантаження; політичні взаємовідносини країн; інвестиційний клімат у країні; аграрна політика держави; розвиток сільськогосподарського дорадництва.	асортимент сільськогосподарської продукції; рівень спеціалізації; рівень кваліфікації керівництва; рівень освіти усіх кадрів; правильний розподіл кадрів; методи прийняття управлінських рішень; технологічний рівень з урахуванням можливостей впровадження інновацій; фінансове забезпечення та його структура; рівень дохідності; циркуляція інформації в галузі з урахуванням її якості, достовірності, швидкості поширення та обміну нею.

* узагальнено автором.

чання держави в механізми ринкового ціноутворення.

Відсутність своєчасної точної інформації про величину запасів продовольства, на підставі яких регулюються обсяги та строки експортно-імпорتنих операцій, спричиняє дисбаланс в економіці. Тому квотування як вид державного регулювання ринку може мати місце, проте проводити його потрібно на вищому рівні організації без втрати економічної ефективності діяльності учасників національного ринку. Великі збитки сільгоспвиробників та псування у зерносховищах продукції свідчать про неправильно вибраний підхід урядовців.

Задача державного регулювання цін полягає у розробці міжгалузевого балансу розподілу прибутку по технологічному ланцюгу виробництва, переробки і збуту продукції з метою уникнення явища диспаритету цін. Стримуючим фактором справедливого розподілу прибутку є закритість інформації щодо розміру і складу витрат учасників ланцюга.

Найважливішими елементами політико-правового середовища є: законодавство, урядові установи, впливові групи населення. Митні тарифи, податкова система, закони та нормативні акти уряду, політична стабільність або політичні конфлікти безпосередньо впливають на підприємницьку активність. Об'єднання споживачів, екологічні організації дедалі активніше впливають на прийняття рішень щодо закриття підприємств, діяльність яких суперечить регіональним, екологічним та іншим життєво важливим інтересам населення.

Суттєвий вплив на фінансову безпеку галузі справляє податкова система. Оподаткування аграріїв, з одного боку, повинно забезпечува-

ти стали фінансову базу держави, з іншого, — максимальну зацікавленість суб'єктів господарювання в результатах своєї діяльності. Має бути запроваджена паритетна основа, за якої сплата податків була б необтяжливою для товаровиробників галузі, але разом з тим давала можливість забезпечувати соціальні обов'язки та інші потреби держави.

Політична стабільність як характеристика суспільного життя всередині країни та відносна незалежність у співтоваристві держав, за якої вдається досягти стану відносної рівноваги, збалансованості спільностей соціальних груп і політичних інститутів як суб'єктів владних відносин, також справляє неабиякий вплив на фінансову безпеку галузі.

Аграрна політика держави як складова державної політики являє собою державне управління розвитком агропромислового виробництва по політично задекларованих, економічно забезпечених і соціально захищених напрямках з урахуванням реформування суспільних відносин в аграрному секторі економіки, завданням якої є забезпечення рівноправне існування форм власності на землю та форм господарювання на ній з метою підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

Подальшому сталому розвитку сільського господарства сприяє і розвиток сільськогосподарського дорадництва, функціями якого є швидке поширення інформації у галузі щодо сучасних досягнень науки, техніки і технологій; надання в оптимальні строки консультаційних послуг маркетингового, управлінського, технологічного характеру та створення інфраструктури аграрного ринку.

ВИСНОВКИ

Таким чином, фінансова безпека сільськогосподарства являє собою таку цілісну систему, яка дозволяє визначити загрози об'єкта безпеки, причиною появи яких є вплив на фінансову безпеку галузі чинників зовнішнього і внутрішнього характеру, що потребує постійного аналізу середовища життєдіяльності сільськогосподарського товаровиробництва.

До чинників зовнішнього характеру належать: соціально-економічні, політичні, правові, ринкові. До внутрішніх чинників доцільно відносити ті, які пов'язані з факторами виробництва у галузі: капітал (фінансове забезпечення та структура джерел фінансування,

що визначають можливості розширеного відтворення, включаючи інвестиційно-інноваційні перспективи галузі), праця (освіта, навички, кваліфікація, підготовленість, мотивація працюючих), земля (природні властивості ґрунтів залежно від природно-кліматичної зони — земельна рента, що визначає умови господарювання в географічному аспекті), технології (техніко-технологічний рівень галузі).

Література:

1. Концепція економічної безпеки України. — К.: Логос, 1999. — 56 с.
 2. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія. — К.: Київ. нац. торг.-екоп. ун-т, 2004. — 759 с.
 3. Дмитренко Е. Фінансова безпека держави потребує нормативного врегулювання // Віче. — 2003. — № 10. — С. 53—55.
 4. Підйомний О.М., Микитюк Н.О., Вознюк І.П. Типологія загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємницької діяльності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: vlp.com.ua/files/20_29.pdf
 5. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 784 с.
 6. Мартюшева Л.С., Петровська Т.Е., Трихліб Н.І. Фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління / Комунальное хозяйство городов: Научно-технический сборник. Вып.76. — Харків. — С. 235—238. [Електронний ресурс]: Режим доступу — eprints.ksa-me.kharkiv.ua/1362/1/235238
 7. Кракос Ю.Б., Разгон Р.О. Управління фінансовою безпекою підприємств // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. — 2008. — № 1(1). — С. 86—97.
 8. Мельник К.М. Домінанти розвитку механізму фінансової безпеки сільськогосподарських виробничих кооперативів // Розвиток фінансових методів державного управління національною економікою: зб.наук. праць. Т.Х. Серія "Економіка". Вип. 126. — Донецьк: ДонДУУ, 2009. — С. 171—177.
 9. Фінанси: підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. — К.: Знання, 2008. — 611 с.
 10. Справжня причина стрімкого зростання цін на продовольство // Пропозиція. — 2008. — № 1. — С. 24.
 11. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.apk-inform.com>
- Стаття надійшла до редакції 06.11.2011 р.